

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

**ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ОСВІТНЬО-
ПРОФЕСІЙНОМУ ПРОСТОРІ ВИШУ**

Збірник наукових праць за матеріалами
Всеукраїнського науково-практичного семінару
(19 травня 2017 року)

Кам'янець-Подільський
2017

УДК 159.9:378.011.3 – 051(082)

ББК 74.580.25я431

П 86

Рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол №8 від 29 червня 2017 р.)

Редакційний комітет конференції:

Г. К. Радчук, доктор психологічних наук, професор
(відповідальний редактор)

Т. В. Дуткевич, кандидат психологічних наук, професор
(заступник відповідального редактора)

О. В. Савицька, кандидат психологічних наук, доцент
(відповідальний секретар)

В.І.Співак, кандидат психологічних наук, доцент

Т.Й.Франчук, кандидат педагогічних наук, доцент

П 86 Психологічне забезпечення інноваційних технологій підготовки фахівців у освітньо-професійному просторі вишу: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару (19 травня 2017 року, м. Кам'янець-Подільський) — Кам'янець-Подільський: «Медобори-2006», 2017. — 68 с.

У збірник увійшли матеріали, представлені на Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Психологічне забезпечення інноваційних технологій підготовки фахівців у освітньо-професійному просторі вишу», яка відбулася 19 травня 2017 року. Видання адресоване науковцям, викладачам вищих навчальних закладів та студентам.

Матеріали друкуються в авторській редакції

УДК 159.9:378.011.3 – 051(082)

ББК 74.580.25я431

© Автори доповідей

ЗМІСТ

Адамська З. М.	Викладач як фасилітатор професійно-особистісного становлення майбутнього психолога	5
Вержиковська О.М.	Взаємозалежність формування професійної компетентності корекційного педагога та логопеда від рівня розвитку його особистісних якостей	8
Воронкевич О. М.	Позитивна «Я-концепція» майбутніх вчителів початкових класів як умова попередження шкільного насильства	10
Гагарін М. І.	Виховний простір освітньої системи : основи проектування	13
Грубі Т. В.	Значення професійної автономності в діяльності науково-педагогічного персоналу вищої школи	14
Дорофей С .В.	Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців у виші	16
Дуткевич Т. В.	Психологічні особливості професійно-педагогічних впливів викладача на особистість студента	18
Куриця А. І., Куриця Д. І.	Тренінг «Відповідальний лідер» в системі підготовки майбутнього фахівця	21
Марцинів М. В.	Складові психологічної готовності дошкільників до здоров'язберезувального виховання	23
Марчук Л. М.	Антидискримінаційна експертиза (на прикладі аналізу підручника «Основи здоров'я» для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів, авт. О. В. Тагліна)	24
Миронова С. П.	Підготовка майбутніх корекційних педагогів до використання інноваційних технологій	31
Мірошник З. М., Михайленко О. Ю.	Ролєграма як головна компонента змістовної характеристики особистості майбутнього фахівця	33
Панчук Н. П.	Становлення ціннісно-професійного розвитку майбутнього фахівця активними методами навчання	36
Попович А. С.	Способи побудови програм навчальних дисциплін у вищій школі	38
Пукас І. Л.	Умови ефективності саморозвитку педагога в системі компетентнісної освіти	40
Радчук Г. К.	Особливості використання тестового контролю освітніх досягнень студентів–випускників	42
Савицька О. В.	Психологічне забезпечення розвитку рефлексії у студентів вишу	45
Сирохман М.І.	Когнітивна підготовка майбутніх вихователів ДНЗ	

навчання, важливу роль у цьому відіграє власний досвід суб'єкта професійного самовизначення (педпрактика, взаємодія зі шкільними педагогами, спостереження за їх роботою). У процесі навчання слід звернути увагу на розвиток у студентів професійно важливих особистісно-вольових та особистісно-моральних якостей, які формують у них стійкий професійний інтерес, та виступають основою створення позитивної внутрішньої мотивації щодо оволодіння професією корекційного педагога та логопеда.

УДК159.922.73:343.226-057.874

О. М. Воронкевич

ПОЗИТИВНА «Я-КОНЦЕПЦІЯ» МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК УМОВА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ШКІЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність дослідження із коротким теоретико-методологічним обґрунтуванням проблеми. Особистість виховується особистістю. У зв'язку з цим закономірний інтерес дослідників до особистості педагога, до його характерних особливостей як суб'єкта професійної діяльності, які забезпечують його компетентність та успішність як фахівця. У роботах науковців, які займалися вивченням професійної компетентності вчителя, велика увага приділяється інтеграційним утворенням його особистості, таким, як професійна самосвідомість і «Я-концепція». Рівень їх розвитку дослідники пов'язують з успішністю професійної діяльності вчителя, яка впливає на становлення особистості школяра в процесі їх взаємин. Як свідчить аналіз літератури з обраної нами теми, особливо важливим періодом для засвоєння дитиною фрагментів життєвого досвіду дорослих є її навчання в школі. Особливу роль відіграє особистість вчителя для молодшого школяра. Під час навчання у початковій школі авторитет вчителя для дитини нерідко перевищує авторитет батьків. Саме це об'єктивує необхідність формування позитивної «Я-концепції» у студентів, які в майбутньому планують працювати у початковій школі.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є праці Р. Бернса про структурні компоненти «Я-концепції» і фактори, що впливають на її формування; концепція психологічного розвитку особистості Е. Еріксона, роботи вітчизняних психологів Б. Ананьєва, І. Кона, А. Реана про психологічні особливості розвитку «Я-концепції» в період юності, праці педагогів та фахівців у галузі педагогічної психології Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського, В. Кан-Калик, Є. Клімова, присвячені дослідженням особистості вчителя та її впливу на розвиток учнів.

Мета дослідження полягає у структуруванні знань про розвиток «Я-концепції» у пору пізньої юності, а також про роль наставника з позитивною

«Я-концепцією» для його підопічних, в даному випадку, для дітей молодшого шкільного віку.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Студентський вік — надзвичайно важливий період становлення «Я-концепції» як ядра особистості. «Я-концепція» майбутнього фахівця — складна, динамічна система уявлень студента про себе як особистості й суб'єкта навчально-професійної діяльності, яка включає в себе: 1) «образ-Я», що розкриває неповторність самосприйняття через фіксацію студентом певної соціально-рольової позиції та настанов щодо себе; 2) емоційно-ціннісне ставлення до себе, що визначається самооцінкою професійних якостей і особистісних властивостей, рівнем самоприйняття і самоповаги; 3) поведінкова складова як самопрезентація — певні дії, які породжені уявленнями про себе та самоставленням.

Разом із розквітом психічних функцій цьому віку притаманна не стійкість особистісних структур. Образи власного «Я» є складними й неоднозначними, серед них: реальне «Я» (яким бачить себе студент у цей момент), динамічне «Я» (яким намагається бути), ідеальне «Я» (яким повинен бути на підставі засвоєних моральних принципів) і низка інших уявних, нерідко фантастичних власних образів. Для студентського віку характерним є активізація самопізнання і подальше формування самооцінки.

Г. Абрамова вважає юнацький вік періодом збільшення сили «Я», його здатності не втратити, зберегти своє «Я» і виявити свою індивідуальність в умовах групової діяльності і товариських відносинах [1]. Відповідно до інших досліджень, у сфері самосвідомості студентства, поряд із загальними для даного віку нестійкістю самооцінки, хворобливим ставленням до критики, підвищується рівень самоповаги. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, факт вступу у ВНЗ підкріплює віру молоді людини у власні сили і здібності, а з іншого (починаючи з II курсу) — нерідко викликає сумніви у правильності вибору вищого навчального закладу, спеціальності, професії [2].

Зосередимось тепер на «Я-концепції» вчителя і постараємось прослідкувати, як її рівень впливає на його поведінку і поведінку учнів, на його здатність будувати продуктивні відносини з учнями, на його стиль викладання і на ті уявлення і очікування, які пов'язуються у нього з власною позицією в класі і з позиціями учнів.

В дослідженнях американських вчених (Каммінгса) у вчителів, які мають занижену самооцінку, були виявлені установки, які мали в собі очевидний негативний потенціал, який здатний досить негативно впливати на особистість школяра. Для характеристики власного педагогічного стилю вони вибирали такі твердження: 1) негативно реагувати на тих учнів, які тебе не поважають; 2) використовувати будь-яку можливість, створюючи для учнів труднощі, оскільки це не дає можливості відпочивати; 3) стимулювати учнів до навчання, викликаючи у них почуття провини за свої промахи; 4) будувати навчальну діяльність на основі конкурентної боротьби;

5) виходити із вірогідності нечесної поведінки учнів на екзаменах; 6) зіштовхувати учнів обличчям до обличчя з суворою реальністю життя; 7) прагнути до встановлення жорсткої дисципліни; 8) збільшувати міру покарання учнів пропорційно їх провині. Можна стверджувати, що установки, спрямовані на себе і на інших, значно впливають на характер міжособистісних відносин.

Результати вітчизняних та зарубіжних експериментальних досліджень свідчать про те, що наявність в учителя позитивної «Я-концепції» сприятливо позначається не лише на його поведінці в класі, але й на успішності учнів, які, спілкуючись з людиною, впевненою у можливостях, починають проявляти свої здібності в повній мірі і здобувають відчуття власної цінності. Сприятливі якості вчителя надають всьому процесу навчання продуктивний імпульс.

Вчитель, виступаючи по відношенню до школяра як значущий інший, повинен відчувати і демонструвати готовність до його внутрішнього безумовного сприйняття, аналогічно до тих установок, з якими підходить до пацієнтів психотерапевт. Необхідною умовою цього є відчуття вчителем переконаності в своїй особистісній і професійній компетентності.

Вчитель початкових класів, який має низьку самооцінку, не без труднощів спілкується з дітьми. Він може принижувати, вживати образливі ім'я, дражнити, порівнювати, поширювати образливі чутки, ігнорувати учнів, залякувати, створювати образливі ситуації. Можемо стверджувати, що це є прояви педагогічного насильства, де суб'єктом виступає учитель.

До особливих форм прояву психологічного насильства до учнів з боку учителів відносимо педагогічне маніпулювання — несправедливе зниження оцінок, обман вчителя, шантаж, вимагання, самоствердження учителів за рахунок образи учнів та ін., педагогічну соціальну стигматизацію — процес виділення чи таврування індивідів, навішування соціальних ярликів у вигляді визначень «невиправний», «двієчник» та ін. на підставі деяких символічно виражених ознак; і постійний шум на уроці — особливий вид психологічного насильства, що викликає зміни в центральній нервовій системі дитини, при цьому вирішальну роль відіграє учитель, який не може організувати нормальну навчальну атмосферу у класі. Варто наголосити, що частина учителів навіть не здогадується, що ті чи інші їхні дії є насильством над дитиною.

Висновки з описом практичного використання отриманих результатів. У відносинах між учителем і учнями необхідна взаємна повага і взаємне прийняття, ніщо не повинне загрожувати в школі людській гідності. Тільки тоді процес навчання буде по-справжньому ефективним. Дослідження особливостей «Я-концепції» майбутніх вчителів початкових класів на різних етапах професійної підготовки дає змогу виявити актуальний рівень розвитку професійно-значущих якостей особистості, окреслює шляхи здійснення подальшої корекційно-розвивальної роботи.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология : учеб. пособ. для студ. вузов. / Г. С. Абрамова. — М. : Издательский центр «Академия», 1999. — 672 с.
2. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие. / отв. ред. М. В. Буланова-Топоркова. — Ростов-на-Дону, 2002. — 544 с.

УДК 373.311.

М. І. Гагарін

ВИХОВНИЙ ПРОСТІР ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ : ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ

Актуальність дослідження із коротким теоретико-методологічним обґрунтуванням проблеми. Концепція нової української школи проектує модель її випусника як інтеграцію блоку системотвірних позицій, що акумулюють у собі характеристики за критеріями «особистість», «патріот», «інноватор». Закономірно, що йдеться про освітній процес, який буде мати, передусім, високий виховуючий потенціал у комплексі всіх його складових. У цьому контексті актуальними є проблеми дослідження виховного процесу не як додаткового виду діяльності, який в умовах інформаційно-репродуктивної освіти мав другорядне значення і практично був винесений за рамки навчання, а як процесу, який визначає особистісну орієнтованість змісту та технологій організації навчальної діяльності школярів, забезпечуючи компетентнісний рівень освіти.

Метою статті є з'ясування сутності виховного простору в контексті сучасної освіти, визначення основ його проектування.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Відповідно до поставлених завдань нової школи важливо забезпечити адекватну професійну підготовку педагога до виконання означених вище функцій. Закономірно, йдеться не про здатність майбутнього педагога проводити виховні заходи, а про здатність формувати виховний простір, яких буде оптимальним для реалізації завдань особистісно орієнтованої освіти, складних багатовекторних функцій виховного процесу, зафіксованих у моделі «Випусник».

Як показують результати досліджень зазначених проблем (М. Громкова, І. Слободчиков, А. Цимбалару та ін., практики інноваційного розвитку освітніх закладів, головною умовою переходу на нову модель освіти є формування освітнього простору, у його контексті — виховного простору, головними пріоритетами якого є інтеграція, гармонізація складових, цілеспрямованість розвитку системи, що в цілому формує монолітне середовище, оптимальне для самореалізації кожного її суб'єкта.

Формування виховного простору навчального закладу не є стихійним процесом, воно передбачає проектування його структури, логіки розвитку на